

ПОНЯТІЙНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ

У статті представлено теоретичне обґрунтування понятійних засад управління якістю підготовки майбутніх фахівців у сучасній педагогічній науці. Було встановлено, що якість підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю або будь-якої спеціалізації є поняттям складним.

Метою статті є визначення й теоретичне обґрунтування понятійних засад управління якістю підготовки майбутніх фахівців у сучасній педагогічній науці.

Методологія дослідження полягає у визначенні понятійно-категоріального апарату дослідження, обґрунтуванні теоретичних засад, дослідженні, аналізі та систематизації досвіду педагогів-практиків, публікації провідних науковців у друкованих періодичних виданнях та Internet-ресурсах.

Наукова новизна полягає в уточненні сутності ключових понять «управління якістю підготовки майбутніх фахівців» та «якість підготовки майбутнього фахівця» задля визначення понятійних засад управління якістю підготовки майбутніх фахівців у сучасній педагогічній науці.

У ході теоретичного аналізу наукової літератури було зроблені **висновки**, які містять ключові поняття статті. Отже, ми визначаємо «якість підготовки майбутнього фахівця» як об'єктивно існуючу сукупність властивостей і компетентностей випускника, які визначають його як фахівця певної професії, відрізняє його від інших фахівців та значною мірою забезпечує його успішну професійну діяльність у конкурентному світі; ступінь відповідності рівня підготовки професійним вимогам, що висувуються до нього як до майбутнього фахівця; результативність діяльності конкретного закладу вищої освіти; відповідність професійної орієнтації фахівця і його компетентностей певним стандартам.

На основі наведених визначень понять «якість фахівця», «якість підготовки», «управління якістю», «управління якістю підготовки», ми дійшли висновку, що «управління якістю підготовки майбутніх фахівців» – це розробка й реалізація системи заходів, які дозволяють ефективно надавати освітні послуги такої якості, яка дозволяє спостерігати і коригувати взаємодію викладача й студента в організації й здійсненні освітнього процесу, і забезпечуть відповідність результату вимогам національних стандартів, досягнення й підтримку якості освітнього процесу.

Ключові слова: управління якістю, управління якістю підготовки, управління якістю підготовки майбутніх фахівців.

Постановка проблеми. Перед українською державою постало завдання – збереження сильних сторін колишньої системи освіти і створення нових педагогічних структур і процесів, необхідних для майбутнього розвитку підготовки фахівців фінансово-економічного профілю. Значущість цього завдання полягає в тому, що багато інших соціально-економічних структур проходять через процеси перетворення і реформ одночасно. Розв'язуючи нелегкі завдання в педагогічній науці, українське суспільство може спиратися на розум, відданість і мудрість своїх громадян та підтримку міжнародного співтовариства. Очевидно, перед системою вищої освіти стоять реальні й гострі проблеми, які передбачають долання труднощів, оскільки вища освіта залишиться важливим ресурсом розвитку українського суспільства та підготовки громадян до життя в новому столітті.

Актуальність роботи. Якість підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю або будь-якої спеціалізації є поняттям складним. Безперечно ключове поняття нашого дослідження традиційно пов'язується із змістом і формою освітнього процесу, який базується на компетентності і досвіді викладачів в цій галузі. Система фінансово-економічної освіти є важливим фактором економічної

соціалізації людей, засобом розвитку та підвищення якості людського капіталу. Вона формує економічну культуру, піднімає буденні уявлення про економічне життя на науковий рівень, розвиває практичні уміння та навички, дозволяє приймати обґрунтовані рішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему якості вищої освіти вивчали вітчизняні та закордонні дослідники, зокрема: Г. Бордовська, І. Булах, І. Вакарчук, К. Левківський, О. Новиков, М. Поташник, Н. Селезньова, С. Шевченко, К. Астахова, В. Андрущенко, І. Бех, Я. Боллобаш, В. Базелевич, Д. Дзвінчук, В. Кремінь, Т. Лукіна, Т. Сорочан, М. Степко, Д. Табачник, Є. Хриков та ін.

Метою публікації є визначення й теоретичне обґрунтування понятійних засад управління якістю підготовки майбутніх фахівців у сучасній педагогічній науці.

Методологія дослідження: визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, обґрунтування теоретичних засад, дослідження, аналіз і систематизація досвіду педагогів-практиків, публікації провідних науковців у друкованих періодичних виданнях та Internet-ресурсах.

Наукова новизна полягає в уточненні сутності ключових понять «управління якістю підготовки майбутніх фахівців» та «якість підготовки майбутнього фахівця» задля визначення понятійних засад управління якістю підготовки майбутніх фахівців у сучасній педагогічній науці.

Результати дослідження. В загальнонауковому контексті якості вищої освіти є багатовимірним поняттям, яке охоплює всі сторони діяльності закладу вищої освіти: навчально-методичну, науково-дослідницьку підготовку й підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів, розвиток матеріально-технічної бази, інших ресурсів, формування контингенту студентів тощо. У такому контексті якості вищої педагогічної освіти визначено як збалансовану єдність якості умов, освітнього процесу та результату, відповідність освітньої системи меті, потребам і соціальним нормам (стандартам) освіти [8, 86]. Очевидно, що поняття якості – багатоаспекте, яке вимагає розробки стандартів, що полягають в основі критеріїв визначення якості.

Аналогічної думки дотримується І. Анненкова, яка пов'язує поняття «якість» з поняттям «діяльності», що дозволяє уточнити сутність і зміст оцінки реальної якості самої категорії «якість» стосовно до людської діяльності. Науковець пропонує розглядати якість: по-перше, як характеристику реального стану діяльності, що має своєрідність й відрізняється певними ознаками; по-друге, як ступінь відповідності встановленим нормативам і стандартам здійснення діяльності; по-третє, як міру задоволення потреб тих, хто прямо або опосередковано зацікавлений у результатах цієї діяльності [2, 101]. Звідси витікає, що для оцінки якості діяльності, в нашому випадку управління підготовкою майбутніх фахівців, необхідно: по-перше, встановити стандарти підготовки фахівців; по-друге, визначити, співвідповідність специфіки управління нормативним документам; по-третє, виявити, наскільки управління якістю підготовки майбутнього фахівця відповідає очікуванням і потребам суспільства, роботодавцям, а також своїм власним потребам і можливостям.

О. Алфьорова пропонує наступне тлумачення поняття: під якістю вищої освіти розуміється рівень отриманих особою знань, умінь та професійних навичок відповідно до мети, накресленої університетом. Результатом є якісна і кількісна оцінка досягнутого рівня відповідних освітньо-професійних характеристик фахівця.

В основі об'єктивної оцінки якості вищої освіти науковець пропонує дотримуватися певних принципів, а саме:

- відповідність до єдиних освітніх стандартів згідно з міжнародним рівнем;
- дотримання єдиної системи критеріїв оцінювання компетентностей та компетенцій випускників ЗВО;
- вимірність всіх показників на кількісному рівні для уникнення суб'єктивності в оцінках;
- оцінювання показників у динаміці, що дозволяє отримати об'єктивну картину підготовчого рівня;
- удосконалення та адаптація методів тестування як об'єктивних методів діагностики рівня знань;
- виконання єдиної інформаційної системи, що забезпечує відкритість та доступність до інформації щодо рівня освіти як для абітурієнтів, так і для роботодавців;
- наявність єдиної системи якості підготовки для всіх ЗВО [1, 4].

Світові тенденції розвитку якості професійної підготовки спрямовані на розвиток академічної мобільності, підтримку дистанційної підготовки, створення єдиної кваліфікаційної системи, моніторинг якості. Очевидно, реалізація ідеї єдиного Європейського освітнього простору сприяє реалізації індивідуалізації та підвищення гнучкості та якості професійної підготовки. Науковець вважає, що орієнтація сучасного фахівця на потреби економіки має на меті побудову механізмів взаємодії роботодавців і системи професійної підготовки. Вирішення такого завдання потребує роботи у двох напрямках: з боку роботодавців – формулювання і розміщення замовлення, супроводжуване створенням механізмів професійного контролю якості, з боку системи підготовки – гнучке підстроювання змісту і технологій під даний запит і підвищення власної інвестиційної привабливості [7, с. 168].

Якість підготовки майбутніх фахівців різні науковці визначають такими складовими, як: 1) знання, які визначаються освітньо-кваліфікаційними характеристиками та освітньо-професійними програмами підготовки фахівців та являють сукупність відомостей з будь-якої галузі господарства, набуті в процесі навчання; 2) професійна компетентність, яка являє собою наявність достатніх знань (добру обізнаність) з

конкретних проблем конкретного виробництва; 3) уміння, які представляють здобути на основі досвіду, практичної діяльності здібності, незалежно виконувати типові задачі діяльності, передбачені галузевими стандартами; 4) освітня компетентність, яка спрямована на розвиток умінь здобувати знання самостійним навчанням поза навчальним закладом; 5) автономність, яка передбачає здібності та навички до самостійного, незалежного вирішення питань відповідного рівня компетентності та відповідальності; 6) соціальна адаптивність, що визначається здібністю узгодження індивідуального поведіння з соціальними нормами трудового колективу; 7) професійна адаптивність, яка характеризується зберіганням працездатності фахівця при впровадженні нових технологій, обладнання.

Аналіз поглядів науковців щодо ключового поняття дослідження свідчить, що найбільш поширеною є думка про те, що якість професійної підготовки повинна відповідати певній нормі, стандарту. Іншими словами, якість визначає корисність, цінність об'єктів, їх здатність задовольнити певні потреби або реалізувати певну мету, норми, тобто виражає адекватність вимогам, потребам, нормам. Слід зазначити, що поняття норми не є абсолютним, незмінним, фіксованим, оскільки норми зазнають постійних змін, набувають нових якостей тощо. Отже, категорія «якість підготовки майбутніх фахівців» мобільне поняття і змінюється залежно від певних умов, вимог суспільства.

Отже, ми розуміємо поняття «якість підготовки майбутнього фахівця» як об'єктивно існуючу сукупність властивостей і компетентностей випускника, які визначають його як фахівця певної професії, відрізняє його від інших фахівців та значною мірою забезпечує його успішну професійну діяльність у конкурентному світі; ступінь відповідності рівня підготовки професійним вимогам, що висувуються до нього як до майбутнього фахівця; результативність діяльності конкретного закладу вищої освіти; відповідність професійної орієнтації фахівця і його компетентностей певним стандартам.

Як вважає А. Кравченя, управління якістю професійної підготовки в умовах модернізації освіти є невід'ємною складовою освітнього процесу, але на даному етапі має певні недоліки. Вдосконаленню системи управління якістю професійної підготовки сприятиме саме якісна підготовка вчителів, оскільки вчителі мають підготувати майбутніх громадян до життя в сучасному суспільстві, де вирішальну роль відіграватимуть інформація, наукові знання та інновації [5, 47].

Висунення проблеми якості підготовки майбутніх фахівців на перший план визначається низкою об'єктивних чинників: по-перше, від якості людських ресурсів залежить рівень розвитку країни та її глобальна економічна конкурентоспроможність; по-друге, якість освіти набуває все більшого значення в забезпеченні конкурентоспроможності випускників вищої школи на ринку праці; по-третє, якість професійної підготовки фахівців – невід'ємна вимога до вітчизняної вищої освіти, якщо вона прагне інтегруватись у європейський освітній простір.

Проте, у вітчизняній системі підготовки фахівців існує низка проблем, а саме: вітчизняна освіта не повною мірою відповідає вимогам формування моделі особистості громадянського суспільства, демократизації, відкритості та прозорості. Формат навчально-виховного процесу через певні системні труднощі не зорієнтований на різнобічний розвиток особистості, задоволення її потреб, забезпечення запитів суспільства та ринку праці конкурентоспроможними компетентними та відповідальними фахівцями. Роботодавці переважно не беруть участі у формуванні змісту підготовки та забезпечення якісної професійно-практичної підготовки молоді. Відсутній постійний моніторинг якості підготовки на всіх рівнях за участю студентів, батьків, представників громадських організацій, рейтингове оцінювання діяльності закладів освіти і їх оприлюднення [7, 169].

З позицій Європейських стандартів і рекомендації щодо зовнішнього забезпечення якості вищої освіти визначають використання внутрішнього забезпечення якості. Тобто процедури зовнішнього забезпечення якості повинні враховувати ефективність процесів внутрішнього забезпечення якості. Важливо, щоб власна внутрішня політика та процедури закладів уважно оцінювалися в ході зовнішніх процедур для того, щоб визначити, наскільки ці стандарти дотримуються [3, 40]. Відповідно, якщо заклади вищої освіти спроможні продемонструвати ефективність своїх власних процесів внутрішнього забезпечення якості, при цьому ці процеси належним чином забезпечують якість і стандарти, тоді зовнішні процеси можуть бути менш інтенсивними.

Ми погоджуємося з думкою А. Харківської, що система управління якістю професійної підготовки майбутнього фахівця, як компетентного фахівця, має бути спроектована і реалізована як відкрита система, що готова до подальшого вдосконалення. Основою такої системи має стати орієнтація на динамічно мінливу дійсність, на постійний і безперервний розвиток [9, 136].

Аналогічної думки дотримується Л. Петриченко, яка визначає управління якістю освіти у вищих педагогічних навчальних закладах як розробку й реалізацію системи заходів, які дозволяють ефективно надавати освітні послуги такої якості, яка забезпечує відповідність результату вимогам замовника забезпечуючи проектування, досягнення й підтримку якості освітнього процесу, його реалізації та результатів [8, 88].

Тотожне поняття «управління якістю вищої освіти» пропонує О. Калініна, яка визначає його як сукупність дій, що регулярно здійснюються на рівні системи вищої освіти або ЗВО, спрямованих на забезпечення якості вищої освіти і поліпшення якості в цілому. Управління якістю включає механізми планування якості, контролю якості, забезпечення якості і поліпшення якості [4, 185].

Інший підхід до трактування зазначеного поняття надає вітчизняний науковець І. Анненкова, яка розглядає управління якістю професійної діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти через управлінський моніторинг якості, який є інформаційною системою, що постійно оновлюється на основі безперервного (циклічного) відстеження стану і динаміки змін якості професійної діяльності викладачів [2, 102]. З позиції нашого дослідження моніторинг є невід’ємною складовою процесу управління якістю професійної підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю, оскільки саме моніторинг є одним з механізмів управління якістю.

Висновки. На основі наведених визначень понять «якість фахівця», «якість підготовки», «управління якістю», «управління якістю підготовки», ми дійшли висновку, що «управління якістю підготовки майбутніх фахівців» – це розробка й реалізація системи заходів, які дозволяють ефективно надавати освітні послуги такої якості, яка дозволяє спостерігати і коригувати взаємодію викладача й студента в організації й здійсненні освітнього процесу, і забезпечує відповідність результату вимогам національних стандартів, досягнення й підтримку якості освітнього процесу.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми. Подальшого вивчення потребують питання визначення загальних професійних стандартів як основи якості професійної підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю.

References

1. Алфорова О. Якість освіти як головний критерій оцінювання діяльності вищого навчального закладу. *Теорія та практика державного управління*. 2015. № 2 (49). С. 1–8.
Alforova, O. (2015) Yakist osvity yak holovnyi kryteryi otsiniuvannya diialnosti vyshchoho navchalnoho zakladu [The Education Quality as the Key Criteria of Performance Assessment in High Establishments]. *Teoriia ta praktyka dershavnoho upravlinnia – Theory and Practice Government Management*, 2 (49), 1–8.
2. Анненкова І. П. Теорія і методика моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.06. Київ, 2015. 490 с.
Annenkova, I. P. (2015) Teoriia i metodyka monitorynhu yakosti profesiinoi diialnosti naukovopedahohichnykh pratsivnykiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv [The Teorery and the Methodology of Monitoring of the Professional Performance Quality of Pedagogical Scientists in High Establishments]. *Doctor's thesis*. Kyiv, Ukraine
3. Горпинич О. В. Забезпечення якості європейської вищої освіти на підставі стандартів і рекомендацій щодо зовнішньої оцінки якості *Управління якістю підготовки кадрів з вищою освітою через удосконалення процедур ліцензування, акредитації та реїтингування*. 2012. № 1. С. 37–42.
Gorpinich, O. V. (2012). Zabespechennia yakosti evropeiskoi vyschoi osvity na pidstavi standartiv i rekomendatsii shchodo zovnishnoi otsinky yakosti [Quality Assurance of European High Education on the Basis of Standards and Recommendations of External Quality Assurance]. *Upravlinnia yakosti pidhotovky kadriv z vyshchoiu osvitoiu cherez udoskonalennia protsedur litsenzuvannia, akkredytastii ta reitynhuvannia – Quality Assurance of Teachers Training in High Education through Improvement the Procedures of Licensing, Accreditation and Retaining*, 1, 37–42
4. Калініна О. Г. Система управління якістю освіти у вищих навчальних закладах США: дис. ... к. пед. наук : 13.00.06. Старобільськ, 220 с.
Kalinina, O. G. (2015). Systema upravlinnya yakist'yu osvity u vysshykh navchl'nykh zakladakh [The System of Quality Management in High Education in High Educational Institutions in USA]. *Candidate's thesis*. Starobil's'k, Ukraine
5. Кравченя А. О. Управління якістю професійної підготовки майбутніх учителів інформатики як педагогічна проблема. *Науковий вісник МДУ. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2015. № 2 (2). С. 45–48.
Kravchenya, A. O. (2015). Upravlinnia yakistiu profesiinoi pidhotovky maibutnykh vchyteliv informatyky yak pedahohichna problema [Quality Management of Professional Training of Future Teachers of Information Technology as pedagogical Problem]. *Naukovyi visnyk MDU. Seriya: "Pedahohika I psykholohia" – Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series «Pedagogy and Psychology»*, Issue 2 (2), 45–48.
6. Панасюк Н. Л. Аналіз освітньої системи управління якістю підготовки майбутніх інженерів-педагогів. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2016. № 2. С. 163–170.
Penasyuk, N. L. (2016). Analiz osvitnoi sistemy upravlinnia pidhotovky maibutnykh inzheneriv-pedahohiv [The Analysis of Educational System Management of Teachers Training of Future Engineers]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohika – Scientific Notes. Series: Pedagogy*, Issue 2, 163–170.
7. Петриченко Л. Управління якістю вищої освіти – запорука професійного становлення студентів. *Обрії*. 2015. № 1 (40). С. 85–88.
Petrichenko, L. (2015). Upravlinnia yakistiu vyshchoi osvity – zaporuka profesiinoho stanovlennia studentov [Quality Management in High Education – Professional Pledge of Students' Development]. *Obrii – Horizons*, 1(40), 85–88.

8. Харківська А. А. Управління якістю підготовки майбутніх учителів інформатики в умовах модернізації освіти. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. 2015. № 36 (289). С. 135–139.
- Kharkivska, A. A. (2015). Upravlinnia yakistiu pidhotovky maibutnikh uchyteliv informatyky v umovakh modernizatsii osvity [Quality Management of Teachers Training of Future Teachers of Informational Technologies in the Conditions of Educational Modernization]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky – Bulletin of Cherkasy University. Series: Pedagogical Sciences, Issue 35 (289)*, 135–139.

Isaiev M.

ORCID ID <http://orcid.org/0000-0002-4490-8163>

*A graduate student of public service and management
of educational and social institutions chair,
SI «Luhansk Taras Shevchenko National University»
(Starobil's'k, Ukraine) E-mail: managerforall@gmail.com*

CONCEPTUAL FUNDAMENTALS OF QUALITY MANAGEMENT TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN MODERN PEDAGOGICAL SCIENCE

The article deals with the theoretical substantiation of conceptual principles of quality management training of future specialists in modern pedagogical science. It has been determined that the quality of training of future specialists in the financial and economic profile or any specialization is a complex concept.

*Therefore, the **article's purpose** is to define and theoretically substantiate the conceptual foundations of quality management training of future specialists in modern pedagogical science.*

*The **methodology** of the research is to determine the conceptual and categorical apparatus of research, substantiation of theoretical foundations, research analysis and systematization of the experience of teachers-practitioners, publications of leading scientists in print periodicals and Internet-resources.*

***Scientific novelty** is to clarify the essence of the key concepts of «quality management training of future specialists» and «quality training of future specialists» to determine the conceptual principles of quality management training of future specialists in modern pedagogical science.*

*In the context of theoretical analysis of the scientific literature, the following **conclusions** have been established that contain key concepts. Thus, the «quality of future specialist training» has been defined as an objectively existing set of traits and competencies that define a graduate as a specialist in a particular profession, set him apart from other professionals and substantially ensure his successful professional activity in the competitive world; the degree of correspondence of preparation to the professional requirements which are put to him as to the future specialist; the effectiveness of the activity of a particular higher education institution; correspondence of the professional orientation of the specialist and his competences to certain standards. The term of «quality management training for future professionals» has been determined as development and implementation of a system of actions that allow effective delivery students' services, to enable them to observe and adjust their processes. It ensures coordination between the results and the requirements of national standards, the achievement and support of the quality of the educational process.*

Keywords: *quality management, quality management training, quality management training of future specialists.*

Стаття надійшла до редакції 19.11.2019

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент С. О. Шехавцова